

SUNUŞ

FRIEDRICH ENGELS

BU yapıtı, *Neue Rheinische Zeitung*'da¹ 5 Nisan 1849 tarihinden başlayarak bir dizi başyazı olarak yayınlandı. Marx'ın 1847'de, Brüksel'de, Alman İşçiler Birliğinde² verdiği konferanslar, bu kitapçığın temelini oluşturur. Bu çalışmanın yayınlanması yarım kalmıştı. Gazetenin 269'uncu sayısındaki makalenin sonunda, "devam edecek" notu ile verilen söz, o sırada hızla birbiri ardına gelen olaylar sonucu yerine getirilemedi: Macaristan'ın Ruslar tarafından istilası,³ gazetenin de kapanmasına (19 Mayıs 1849) yolaçan Dresden'deki, Iserlohn'daki, Elberfeld'deki ayaklanmalar, Pfalz ve Baden ayaklanmaları.⁴ Makalelerin geri kalan bölümlerinin elyazmaları, ölümünden sonra Marx'ın kağıtları arasında bulunmadı.⁵

Ücretli Emek ve Sermaye, ayrı baskı olarak kitapçık biçiminde birkaç kez basılmıştır. Sonuncusu, 1884'te Hottingen-Zürih'te, Schweizerische Genossenschaft-Buchdruckerei (İsviçre Basın Kooperatifi) tarafından yayınlanmıştır. Şimdiye kadar yayınlananlar, ilk metne tamı tamına uyuyor-

du. Ama bu yeni baskı, propaganda kitapçığı olarak, en azından 10.000 adet dağıtılacaktır; bu bakımdan, Marx'ın kendisinin de, bu koşullar altında, özgün metinde değişiklik yapmadan yeni bir baskıya izin verip vermeyeceğini düşünmeden edemezdim.

1950'ye doğru Marx, ekonomi politiğin eleştirisini henüz tamamlamamıştı. Bu, ancak ellilerin sonuna doğru gerçekleşti. Onun için, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*'nın birinci kısmından (1859) önce yayınlanan yazıları, birçok bakımdan, 1859'dan sonra yazdıklarından farklıdır. Bundan önceki yazılarında öyle deyimler, hatta başlıbaşına öyle tümceler vardır ki, sonraki yapıtları açısından talihsiz, hatta yanlış görünürler. Şurası açıktır ki, genel okur için yapılan sıradan baskılarda, yazarın zihinsel gelişmesinin bir parçası olarak bu ilk bakış açısının da bir yeri vardır. Ve yazarın olduğu kadar okurların da, bu eski yapıtların değiştirilmeden basılmasını istemek hakları vardır ve benim de bunların tek sözcüğünü olsun değiştirmeyi aklımın köşesinden bile geçirmemiş olmam gerekirdi.

Ama, neredeyse tümüyle işçiler arasında propagandayı amaçlayan yeni bir baskı sözkonusu olduğunda, durum değişmektedir. Böyle bir durumda, Marx, doğal olarak, 1849 tarihli eski sunumunu, yeni bakış açısıyla bağdaştırmak isteyecekti. Ve *bu baskı için*, belli başlı bütün noktalarda, bu amaca ulaşmak üzere, bazı gerekli değişiklikleri ve eklemeleri yapmakla, Marx'ın düşüncesine uygun davrandığımdan eminim. Okura şimdiden söylüyorum: bu, Marx'ın 1849'da yazmış olduğu değil, 1891'de yaklaşık olarak yazmış olacağı kitapçıktır. Dahası, asıl metin o kadar çok sayıda dağıtıldı ki, onu, daha ileride tüm yapıtları arasında *hiç değiştirmeden* yeniden yayınlamama dek, bu şimdilik yeterli olacaktır.

Benim yaptığım değişikliklerin tümü, *bir tek* nokta çevresinde toplanıyor. Özgün metne göre, işçinin kapitaliste, ücret karşılığında sattığı *emeğidir*; şimdiki metne göre ise, *emek-gücüdür*. Bu değişiklik için bir açıklama yapmam gerekir. Bu açıklamayı, sözkonusu olanın basit bir sözcük oyunu

değil, tersine, bütün ekonomi politiğın en önemli noktalarından biri olduğunu görebilsinler diye işçiler için yapmam gerekiyor. Bu açıklamayı, en zor ekonomik tahlillerin kendilerine kolaylıkla anlatılabildiğı eğitim görmemiş işçilerin, böylesine karmaşık sorunları yaşamları boyunca hiç kavrayamamış bizim "kültürlü" ve kendini beğenmiş kişilerimizden ne kadar üstün olduklarına kendilerini inandırabilsinler diye burjuvalar için yapmam gerekiyor.

Klasik ekonomi politik,⁶ fabrikatörün satın aldığı ve karşılığını ödediğı şeyin, çalıştırdığı işçilerin *emeği* olduğu yoldaki yaygın düşünceyi sınai pratikten ödünç almıştır. Bu düşünce, fabrikatörün ticari gereksinimleri, muhasebe ve fiyat hesaplamaları açısından tamamıyla yeterliydi. Ama ekonomi politiğe safça aktarıldığında olağanüstü yanlıgılar ve kargaşalıklar yaratmıştır.

İktisat, bütün metaların fiyatlarının, bu arada "emek" diye adlandırdığı metanın da fiyatının sürekli değişmekte olduğunu; bunların çoğı kez bizzat metaların üretimleriyle hiçbir ilişkisi bulunmayan ve, dolayısıyla da, fiyatların, kural olarak, salt raslantı sonucu belirleniyorlarmış gibi görüldüğü çok çeşitli koşullar sonucu yükselip düştüğü olgusunu gözlemlemektedir. Bundan ötürü, ekonomi politik, bir bilim olarak ortaya çıkar çıkmaz,⁷ ilk görevlerinden biri, görünüşte metaların fiyatlarını belirleyen bu raslantının arkasına gizlenen, ama gerçekte bu raslantının kendisini de belirleyen yasayı araştırmak oldu. Ekonomi politik, salınım ve dalgalanmaların çevresinde gerçekleştiğı sabit merkezi, yükselme ve alçalma arasında gidip gelen sürekli salınım halindeki bu meta fiyatlarının sınırları içinde aradı. Fiyatları düzenleyen yasa olarak metaların *değerini*, bütün fiyat dalgalanmalarının onunla açıklandığı ve bütün bu dalgalanmaların sonucu olarak gelip dayandığı değerini bulmak için, yola, meta *fiyatlarından* yola çıktı.

Klasik iktisat, böylece bir metanın değerinin, bu metanın içerdiği ve üretilmesi için gerekli olan emek ile belirlendiğini buldu; ve bu açıklama ile yetindi. Biz de, bir an için, burada

durabiliriz. Ama yanlış anlamalara yolaçmamak için, bu açıklamanın, günümüzde artık tamamıyla yetersiz bir hale geldiğini anımsatacağım. Emegın değer yaratma özelliğini derinlemesine inceleyen ilk kişi Marx'tı ve bu incelemesi ile, bir metanın üretimi için görünürde ya da gerçekte gerekli olan her emegın, bu metaya, bütün koşullarda, harcanan emegın niceliğine tekabül eden büyüklükte bir değer katmadığını buldu. Demek ki, bugün, Ricardo gibi iktisatçılarla birlikte, raslantı olarak, bir metanın değerinin, onun üretimi için gerekli emekle belirlendiğini söyleyecek olursak, bunu her söylediğimizde, Marx'ın bu konudaki ihtiyat kayıtlarına da değinmiş oluruz. Burada bu kadarı yeterlidir; gerisi, Marx'ın *Ekonomi Politieğin Eleştirisine Katkı*'sında (1859) ve *Kapital*'inin birinci cildinde bulunabilir.

Ama, iktisatçılar, değerin bu emek ile belirlenişini meta "emek"e uyguladıklarında, çelişkiden çelişiye düştüler. "Emek"ın değeri nasıl belirlenir? İçerdiği gerekli emekle. Ama bir işçinin, bir günlük, bir haftalık, bir aylık, bir yıllık emeginde ne kadar emek vardır? Bir günlük, bir haftalık, bir aylık, bir yıllık emek vardır. Eğer emek, bütün değerlerin ölçüsü ise, o zaman, "emegın değeri"ni, gerçekte, ancak emek ile ifade edebiliriz. Ama eğer bütün bildiğimiz, bir saatlik emegın bir saatlik emeğe eşit olduğundan ibaretse, bir saatlik emegın değeri konusunda hiçbir şey bilmiyoruz demektir. Bu ise, bizi, amaca bir kılpayı olsun yaklaştırmıyor; bir çemberin içinde dönüp duruyoruz.

Dolayısıyla, klasik iktisat, bir başka yol denedi; şöyle dedi: bir metanın değeri, onun üretim maliyetine eşittir. Peki ama, emegın üretim maliyeti nedir? Bu soruya karşılık verebilmek için, iktisatçılar, mantığa bir kaç takla attırmak zorundadırlar. İktisatçılar, bizzat emegın ne yazık ki bulunamayacak olan üretim maliyetini araştıracaklarına, *işçinin* üretim maliyetini araştırmaya girişmişlerdir. Ve bu bulunabilir. Bu maliyet zamana ve koşullara göre değişiklik gösterir, ama verili toplumsal koşullar için, verili bir yer, verili bir üretim dahı için, hiç değilse oldukça dar sınırlar

içinde, bu maliyet de verilidir. Bugün biz, nüfusun büyük ve durmadan artan bir sınıfının ancak üretim araçları —alet, makine, hammadde ve geçim araçları— sahiplerinin hesabına ücret karşılığında çalışarak yaşayabildiği kapitalist üretimin egemenliği altında yaşıyoruz. Bu üretim tarzı temeli üzerinde, işçinin üretim maliyeti, işçinin çalışabilmesi, çalışabilir durumda kalması, ve yaşlılık, hastalık ya da ölüm gibi nedenlerle ayrılmasından sonra yerinin bir başkası tarafından alınması —yani, işçi sınıfının gerekli sayılarda çoğalması— için ortalama olarak gerekli olan geçim araçları miktarından —ya da bunların para olarak fiyatından— ibarettir. Varsayalım ki, bu geçim araçlarının para olarak fiyatı, günde ortalama üç markı bulmaktadır.

Demek ki, işçimiz, kendisini çalıştıran kapitalistten günde üç marklık bir ücret almaktadır. Buna karşılık kapitalist onu diyelim ki günde oniki saat çalıştırmaktadır. Bu kapitalist kabaca şöyle hesap yapar:

İşçimizin —bir tesviyecinin— bir günde tamamlayabileceği bir makine parçasını yapmak zorunda olduğunu varsayalım. Hammadde —daha önceden gerekli biçimde hazırlanmış demir ve pirinç— 20 mark tutuyor. Buharlı makinenin kömür tüketimi, ve bu aynı buharlı makinenin, tornanın ve işçimizin kullandığı öteki aletlerin bu kullanımdan doğan yıpranma payı, bir gün için, bir marklık bir değeri temsil etmektedir. Varsayımımıza göre, bir günlük ücret, 3 marktır. Böylece sözkonusu makine parçamız, hepsi içinde, 24 mark etmektedir. Ama kapitalist, buna karşılık, müşterilerinden, ortalama olarak 27 mark alacağını hesaplamaktadır, yani yaptığı harcamadan 3 mark daha fazlasını.

Kapitalistin cebine indirdiği bu 3 mark nereden geliyor? Klasik iktisadın öne sürdüğüne göre, metalar, ortalama olarak, kendi değerlerine, yani içerdikleri gerekli emek miktarına tekabül eden fiyatlara satılırlar. Makine parçamızın ortalama fiyatı —27 mark— demek ki, kendi değerine, yani bu parçaya katılmış emeğe eşit olacaktır. Ama bu 27 marktan 21'i, bizim tesviyeci işe koyulmadan önce zaten varolan

bir değeri. 20 markı hammaddelerde, 1 markı da iş sırasında tüketilen kömürde, ya da bu işe kullanılmış ve etkinlikleri bu değer tutarınca azalmış olan makinelerde ve aletlerde içerilmekteydi. Geriye kalıyor hammaddenin değerine eklenmiş olan 6 mark. Ama iktisatçılarımızın kendi varsayımlarına göre, bu 6 mark, ancak, işçimizin hammaddeye katmış olduğu emekten ileri gelebilir. İşçinin oniki saatlik emeği, böylece, 6 marklık yeni bir değer yaratmıştır. Onun oniki saatlik emeği, demek ki, 6 marka eşit olacaktır. Ve böylece, biz de, en sonunda, "emeğin değeri"nin ne olduğunu bulmuş oluyoruz.

"Dur bakalım!" diye bağırıyor tesviyecimiz. "Altı mark mı? Ama ben yalnızca üç mark aldım! Kapitalistim, oniki saatlik emeğimin değerini yalnızca üç mark olduğuna yemin billah ediyor, ve eğer altı mark isteyecek olursam, benimle alay eder. Ne demek oluyor bu?"

Emeğin değeri ile, önceleri eğer kısır bir döngü içine giriyorduysak, şimdi de tam anlamıyla içinden çıkılmaz bir çelişki içine düşmüş bulunuyoruz. Emeğin değerini aradık ve bize gerekli olandan fazlasını bulduk. İşçi için, oniki saatlik emeğin değeri üç marktır, kapitalist için ise, altı marktır, ki bunun üçünü ücret olarak işçiye öder, üçünü de kendisi için cebe atar. Öyleyse emeğin bir değil iki değeri, üstelik de birbirinden çok farklı iki değeri olmalıydı!

Para olarak ifade edilen değerleri emek-zamanına indirgediğimiz anda, çelişki daha da saçmaz bir durum alıyor. Oniki saatlik çalışma sırasında, altı marklık yeni bir değer yaratılmıştır. Böylece, altı saatte üç mark — işçinin oniki saatlik emek karşılığı aldığı toplam. Oniki saatlik emek karşılığında, işçi, buna eş bir değer olarak, altı saatlik emek ürünü elde etmektedir. Şu halde, ya emeğin biri ötekinin iki katı olan iki değeri vardır, ya da oniki altıya eşittir! Her durumda da tam bir saçmalığa varılmaktadır.

Ne yaparsak yapalım, emeğin alınmasından, satılmasından ve emeğin değerinden sözettiğimiz sürece, bu çelişkiden hiçbir zaman kurtulamayacağız. İktisatçılarımızın başına

gelen de budur. Klasik iktisadın son kolu olan rikardocu okul, esas olarak, bu çelişkinin çözülmesinin olanaksızlığı yüzünden karaya oturmuştur. Klasik iktisat bir çıkmaza girmişti. Çıkış yolunu bulan Marx oldu.

İktisatçıların "emek" in üretim maliyeti olarak gördükleri şey, emeğin değil, bizzat canlı işçinin üretim maliyeti idi. Ve bu işçinin kapitaliste sattığı şey, kendi emeği değildi. "Onun emeği, işe fiilen başlar başlamaz", diyor Marx, "artık, ona ait olmaktan çıkmıştır ve bunun için de bu emeğin şimdi onun tarafından satılması sözkonusu olamaz."⁸ İşçi, olsa olsa *gelecekteki* emeğini satabilir, yani belirli bir zaman içinde belirli bir işi yerine getireceğine söz kesebilir. Ama bunu yapmakla emek satmış olmaz (ki bu emeğin önce harcanmış olması gerekirdi), belirli bir zaman için (gündelik iş durumunda) ya da belirli bir üretim için (parça başına iş durumunda), emek-gücünü belirli bir ödeme karşılığında kapitalistin emrine verir: kiraya verdiği ya da sattığı *emek-gücüdür*. Ama bu emek-gücü, işçinin kendine sıkı sıkıya bağlıdır ve ondan ayırlamaz. Emek-gücünün üretim maliyeti, şu halde, işçinin bizzat kendi üretim maliyeti ile çakışmaktadır; iktisatçıların emeğin üretim maliyeti dedikleri şey gerçekte, işçinin ve, dolayısıyla da, onun emek-gücünün üretim maliyetidir. Ve böylece emek-gücünün üretim maliyetinden geriye giderek emek-gücünün *değerine* varabiliriz, ve Marx'ın emek-gücünün alım ve satımı konusundaki bölümde yaptığı gibi (*Kapital*, 1. cilt, 6. bölüm),⁹ belirli bir nitelikteki emek-gücünün üretimi için toplumsal bakımdan gerekli emek miktarını saptayabiliriz.

Peki ama işçi emek-gücünü kapitaliste sattıktan, yani önceden kararlaştırılan —gündelik ya da parça başına— bir ücret karşılığında emek-gücünü kapitalistin emrine verdikten sonra ne olur? Kapitalist, işçiyi, iş için gerekli bütün şeylerin —hammaddelerin, yardımcı maddelerin (kömür, boya vb.), aletlerin, makinelerin— hazır olduğu atelyesine ya da fabrikasına götürür. İşçi burada ölesiye çalışmaya başlar. Gündelik ücreti, yukarda varsaydığımız gibi, üç marktır —

bu durumda, bu ücreti, gündelik ya da parça başına kazanıyor olması önemli değildir. Burada da, gene işçinin, kendi emeği ile, tüketilen hammaddelere oniki saatte altı marklık bir yeni değer kattığını varsayıyoruz, ki bu yeni değeri kapitalist, yapımı tamamlanmış parçayı sattığı zaman paraya dönüştürür. Kapitalist, bununla, işçiye üç markını öder; öteki üç markı da kendisine alıyolar. Ama eğer işçi oniki saatte altı marklık bir değer yaratıyorsa, altı saatte de üç marklık bir değer yaratır. Demek ki, kapitalist için altı saat çalışmakla, işçi, ücret olarak aldığı üç markın eşdeğerini kapitaliste zaten geri ödemiş oluyor. Altı saatlik bir çalışmadan sonra ikisi de ödemiş olmaktadırlar, birbirlerine tek fenik bile borçlu değillerdir.

"Dur bakalım!" diye bağıyor bu kez de kapitalist. "Ben işçiyi bütün bir gün için, oniki saatliğine kiradım. Oysa altı saat ancak yarım gün eder. Haydi bakalım öteki altı saat de doluncaya kadar işbaşına — ancak o zaman ödemiş olacağız!" Ve işçi, gerçekte, "gönüllü olarak" kabul ettiği ve altı iş saatine malolan bir ürün için oniki saatlik bütün bir gün çalışmayı üstlendiği anlaşmaya uymak zorundadır.

Parça başına işte de durum tamamen aynıdır. Varsayalım ki, işçimiz, oniki saatte bir metadan oniki parça yapıyor. Bu parçalardan her biri, hammadde ve yıpranma olarak iki marka malolmakta ve 2,5 marka satılmaktadır. Bundan önceki aynı varsayımlara göre, demek ki, kapitalist, işçiye, parça başına 25 fenik verecektir; bu, oniki parça için üç mark etmektedir ki, bunu kazanması için de işçinin oniki saate gereksinmesi vardır. Oniki parçanın satışından kapitalistin eline 30 mark geçer; bundan hammaddeler ve yıpranma için 24 mark çıkarıldığında geriye altı mark kalır ki, kapitalist bunun üç markını ücret olarak işçiye öder ve üç markını da cebine atar. Tıpkı yukarıdaki gibi. Burada da işçi, altı saat kendisi için, yani ücretini karşılamak için (oniki saatin her birinde yarımşar saat), ve altı saat da kapitalist için çalışır.

En iyi iktisatçıların, "emek" in değerinden yola çıktıkları sürece üstesinden gelemedikleri güçlük, "emek" in değil de,

"emek-gücü"nin değerinden yola çıktığımızda ortadan kalkar. Günümüzün kapitalist toplumunda, emek-gücü bütün öteki metalar gibi bir metadır, ama gene de, tamamıyla kendine özgü bir meta. Yani, değer yaratan bir güç, bir değer kaynağı olmak ve, gerçekten de, uygun bir biçimde kullanıldığında, kendisinde olandan daha fazlasını yaratan bir değer kaynağı olmak gibi kendine özgü bir niteliği vardır. Üretimin bugünkü durumunda, insanın emek-gücü bir günde, bizzat kendisinde bulunandan ve kendisinin malolduğundan daha büyük bir değer üretmekle kalmaz; her yeni bilimsel buluşla, her yeni teknik icatla, günlük üretiminin günlük maliyeti aşan bu fazlalığı artar, ve dolayısıyla da işgününün, işçinin günlük ücretini karşılamak için çalıştığı bölümü azalır; dolayısıyla işgününün, işçinin karşılığını almaksızın emeğini kapitaliste *armağan etmek* zorunda olduğu bölümü artar.

İşte bugünkü toplumumuzun tüm ekonomik yapısı budur: bütün değerleri yaratan yalnız bu emekçi sınıftır. Çünkü, değer sözü, emek sözünün bir öteki ifadesinden başka bir şey değildir ve bugünkü kapitalist toplumumuzda, belirli bir metanın içerdiği toplumsal bakımdan gerekli emek miktarını ifade eden bir deyimdir. Ne var ki, işçiler tarafından üretilen bu değerler, işçilere ait değildir. Bu değerler, hammadde-lerin, makinelerin, aletlerin ve işçi sınıfının emek-gücünü satın almalarına olanak sağlayan para fonununun sahiplerine aittir. Demek ki, işçi sınıfının, yarattığı ürünler yığının- dan kendisine kalan, ancak bu yığının bir bölümüdür. Ve az önce gördüğümüz gibi, kapitalist sınıfın kendine sağladığı ve olsa olsa toprak sahipleri sınıfı ile bölüşmek zorunda olduğu geri kalan bölüm, her yeni buluş ve icatla daha da artar, buna karşılık, işçi sınıfının payına düşen bölüm (kişi başına hesaplandığında) ya çok yavaş ve önemsiz bir artış gösterir, ya yerinde sayar, ya da hatta bazı durumlarda azalır.

Ama gitgide artan bir hızla birbirinin yerini alan bu buluş ve icatlar, insan emeğinin her gün görülmemiş ölçüde artan bu üretkenliği, sonunda, bugünkü kapitalist ekonomiyi ortadan kaldıracak bir çelişkiye yolaçar. Bir yanda sınırsız

büyükükte zenginlikler ve alıcıların alamayacağı bir ürün fazlalığı, öte yanda ise toplumun proleterleşmiş, ücretli işçiler haline gelmiş ve işte bu yüzden de bu fazla ürünü kendilerine maledemez duruma sokulmuş geniş yığınları. Toplumun, son derece zengin küçük bir sınıf ile mülkten yoksun büyük bir ücretliler sınıfına bölünmesi, toplumun üyelerinin büyük bir çoğunluğu aşırı bir yoksulluğa karşı çok az korunmuş ya da hiç korunmamış durumda iken, o toplumun, kendi ürettiği bolluğun ağırlığı altında ezilip boğulması sonucunu verir. Bu durum, her geçen gün daha saçma, daha gereksiz olmaktadır. Bu duruma son verilmelidir, verilebilir. Bugünkü sınıf farklılıklarının ortadan kalkmış olacağı ve — belki biraz sıkıntılı ama herhalde moral bakımından çok yararlı, kısa bir geçiş döneminden sonra— toplumun bütün bireylerinin, daha şimdiden zaten varolan muazzam üretken güçlerinin planlı olarak kullanılması ve genişletilmesi yoluyla, ve herkes için zorunlu ve eşit çalışma ile, yaşamdan zevk alma, bedeninin ve zihninin tüm yeteneklerini geliştirme ve seferber etme araç ve olanaklarından herkesin eşit bir biçimde ve durmadan artan bir bolluk içinde yararlanabileceği yeni bir toplumsal düzen olanaklıdır. Ve işçilerin bu yeni toplumsal düzeni elde etme kararlılıklarının giderek artmakta olduğunu, yarınki 1 Mayıs ve önümüzdeki 3 Mayıs Pazar günü¹⁰ okyanusun her iki yakasında da kanıtlayacaktır bize.

Londra, 30 Nisan 1891
Vorwärts, n°109, 13 Mayıs 1891